

Kazimieras KUZAVINIS

*Vilniaus pedagoginis universitetas***DVEJOPI TOPONIMŲ DŪRINIAI**

1. Determinaciniai dūriniai su apsprendžiančiuoju pirmuoju dėmeniu *Milžkapiai* – kalnas (Šiluva), *Milžiakapis* – kalnas (Varėna), *Milžiākapė* – kalva (Giedraičiai), *Milžiu* // *Milžiū kálnas* (Jūžintai) rodo buvus apeliatyvą *milžis/milžys* ‘milžinas’ (jo atspindys LKŽ VIII 203 – *milžys* ‘kaukaspenis’), pl. gen. *milžiu* // *milžiū* ‘milžinų’ iš lie. veiksmažodžio *milžtis* ‘tvinkti, pūstis’ (LKŽ 1.c.), plg. la. *milžis* ‘milžinas’ iš veiksmažodžio *milzt* ‘tvinkti, pūstis’ ir toponimus *Milžukalns* – kalnai (Milzkalnė, Smardė, Kandava), *Milžava* – upė (Abava) LV II 1, 438; taip pat lie. *Milžupys* – upė (Jūžintai), *Milžavà* (3^a) – istorinė sritis (Vidurio Žemaitija), *Milžavėnai* – kaimas (Raseinių r.) LHEŽ 216.

Iš rytų baltų, matyt, *i*-kamenės formos *milžis* istoriškai kilo lie. priesaginis vedinys (*milži-nas*) su tvirtagale metatonija *milžinas* (kaip iš *ántis* – *añtinas*). Visuotinė tvirtagalė žodžio *milžinas* metatonija, palyginti su nevisuotine *añtinas* (greta *ántinas*), leidžia manyti, kad *milžinas* (3^b) yra gana senas lietuvių kalbos vedinys. Su juo sudaryta nemažai toponimų: *Milžino kãpas* – kalnas ir upė (Rokiškis), *Milžino kãpas* (: *milžino kãpas*) – į pelkę įsiterpęs sausumos liežuvis (Šiaulėnai, Žašaičiai), *Milžinū kapaĩ* (: *milžinū kapaĩ*) – Papėlkių pilkapynas (Šiaulių r.), *Milžinū kálnas* (: *milžinū kálnas*) – Póteronių piliakalnis (Alytaus r.), *Milžinkapis* (: *milžinkapis*) – kalva ir viensėdis (Skiemonys), *Milžinkapiai* (: *milžinkapiai*) – Vabalninko kapinynas (Biržų r.), *Milžinkapiai* (: *milžinkapiai*) – Sótkalnio pilkapynas (Kelmės r.) VŽ 232.

Galūnės *-is* sąlygotame dūrinyje *milžinkapis* (> *Milžinkapis*) kirtis iš pamatinio žodžio *milžinas* tvirtagalio šaknies skiemens dėsningai yra pasislinkęs į gretimą sandūros skiemenį su tvirtapradžiu antriniu dvigarsiu. Beje, prūsiškojo pobūdžio atvirkštinė (tvirtapradė) šaknies priegaidė aptinkama Mažosios Lietuvos žodyje *mílžinis* ‘milžinas’ Clavis III 323.

2. Įdomūs tų pačių sudaromųjų dėmenų (kaip *Milžkapiai*) sankaitos dūriniai *Kakmilžė* – kalva (Subāčius, Pavašuokių kaimo lauke netoli nuo Vašuokos upės), *Kakmilžės* – kalnas (Surdėgis, Mitošiūnų kaimo lauke palei Vašuoką), *Kakmilžiu balà* – šaltiniuota pieva Kakmilžių kalno papėdėje (Vašuokos klonis). Šie vietovardžiai yra buvusios sėlių žemės pakraštyje (pagal vadinamąjį Mindaugo 1261 m. aktą pietinė sėlių žemės riba ėjusi Vašuokos upe) ir gali turėti sėliškų bruožų. Senieji Mitošiūnų kaimo žmonės yra pasakoję, kad dirbdami žemę *un Kakmilžiu* kartą išarę labai didelio žmogaus blauzdi-

kaulį ir buvo įsitikinę, kad *Kakmilžės* – tai milžinų kapaĩ. Ir tikrai, pirmajame dėmėnyje slypi žodis *kapaĩ*. Dar senovėje, matyt, susidaręs žodžių junginys *kapaĩ milžiu* (t. y. milžinų), virto toponimu **Kapaĩ milžiu*, kurio abiem nariams suaugus kilo dūriniai **Kapmilžės* ir **Kapmilžė*, o sandūros junginiui *pm* po regresyvinės disimiliacijos virtus *km*, ir atsirado *Kakmilžės* ir *Kakmilžė*.

Pabrėžtina, kad pirmojo dėmens *kak-* tegali būti kilęs iš *kap(ai)*, ir nėra jokio pagrindo toponimą *Kakmilžė* sieti su latvių toponimu *Kaķmilze*, kurio pirmasis dėmuo *kaķ-* kildinamas iš la. *kaķis* ‘katė’ (žr. LV II 1,10); tik lie. *-milžė* atliepia la. *-milze*.

Toponimų *Kakmilžė* ir *Kakmilžės* antrasis dėmuo, turėdamas *é*-kamienes formas be tvirtagalės metatonijos, patvirtina tvirtapradės šaknies apeliatyvą *milžis* ‘milžinas’, pl. gen. *milžiu* ‘milžinų’ (plg. Jūžintų v. *Milžiu kálnas*, dargi Palūšės v. *Pakamilžė* iš **Pakapmilžė*, kuriame *pa* + **kapaĩ milžiu*; IK 232). Jo etimologijos pamatas yra ide. praforma **melgh-* ‘tvinkti, didėti’ iš šaknies *mel-* ‘didelis, stiprus’ su balsių kaita (plg. lo. *me-lior* ‘geresnis, labesnis’, gr. *mála* ‘labai’, la. *milns* ‘labai daug’, lo. *multus* ‘daugel(is)’). Ide. **melgh-* davė baltų *melž-* (lie. *mélžiu*) > la. *melz-* (*męłzu*); buvęs nykstamasis balsių kaitos laipsnis ide. **mlgh-*, iš kurio kilo baltų *milž-* (lie. *milžtis* ‘tvinkti’, *milžis*, *milžys*, *milžinas*) > la. *milz-*: *milzt* ‘tvinkti’; *milzum* ‘labai’, *milzums* ‘didelė daugybė, aibė’, *milzons* ‘auglys’, *milžis* ‘milžinas’, žr. LEW I 453; LEV I 596 t.

Taigi turime toponimus, dvejopus dūrinius, – *Milžkapiai* (: milžių kapaĩ) ir *Kakmilžės* (: kapaĩ milžiu, t. y. milžinų).

SUTRUMPINIMAI

- Clavis – Clavis Germanico-Lithvana, III, Vilnius, 1997.
IK – Ignalinos kraštas, Vilnius, 1966.
LEV – K. Karulis, Latviešu etimoloģijas vārdnīca, I, Rīgā, 1992.
LEW – E. Fraenkel, Litauisches etymologisches Wörterbuch, I, Göttingen, 1962.
LKŽ – Lietuvių kalbos žodynas, VIII, Vilnius, 1970.
LHEŽ – A. Vanagas, Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas, Vilnius, 1981.
LV – J. Endzelīns, Latvijas PSR vietvārdi, II 1, Rīgā, 1961.
VŽ – Vietovardžių žodynas. Rengė A. Pupkis, M. Razmukaitė, R. Miliūnaitė, Vilnius, 2002.

Kazimieras KUZAVINIS

D. Gerbutavičiaus g. 10–264

LT–04013 Vilnius, Lietuva